

УДК 656.8.001

Л. О. ЯЩУК, доктор техн. наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України,
Одеська національна академія зв'язку ім. О. С. Попова

Проблеми визначення собівартості надання універсальних послуг поштового зв'язку

Розглянуто проблеми застосування методу роздільного обліку витрат для визначення собівартості надання універсальних послуг поштового зв'язку (УППЗ) призначеними операторами поштового зв'язку (ПОПЗ). Доведено низьку ефективність методу та запропоновано більш ефективні методи визначення собівартості надання УППЗ.

Ключові слова: собівартість; метод роздільного обліку витрат; ПОПЗ; УППЗ.

Вступ

Собівартість — основний економічний показник діяльності ПОПЗ, який враховує всі трудові, матеріальні й фінансові витрати, пов'язані з наданням ними універсальних УППЗ.

Ураховуючи, що УППЗ надаються ПОПЗ за регульованими державою тарифами, котрі, як правило, не покривають витрат ПОПЗ на їх надання, держава в тій чи іншій формі компенсує ПОПЗ різницю між витратами на надання УППЗ і доходами, отриманими від надання цих послуг.

Як основні форми зазначеної компенсації виступають:

- надання ПОПЗ привілеїв при здійсненні їхньої діяльності;
- надання ПОПЗ монопольного права на пересилання простої письмової кореспонденції (ПК) масою до 20 г;
- надання ПОПЗ права на емісію поштових марок;
- надання ПОПЗ права на використання поштових скриньок для збирання простої ПК;
- створення спеціальних фондів, в які оператори зв'язку роблять внески у вигляді визначених відсотків своїх прибутків;
- безпосередня грошова компенсація з державного бюджету.

Головна проблема при визначенні розміру цієї компенсації полягає в нездатності ПОПЗ пред'явити вірогідні розрахунки собівартості надання ними УППЗ.

Для визначення собівартості надання УППЗ Всесвітній поштовий союз рекомендував усім ПОПЗ вести роздільний облік витрат по кожному з видів УППЗ. З огляду на те, що бухгалтерії ПОПЗ нині ведуть облік витрат на надання УППЗ і НППЗ за встановленими статтями витрат (заробітна плата, будівництво, утримання приміщень, транспорт, витратні матеріали, електроенергія, комунальні платежі тощо), постає завдання розподілити зазначені постатейні витрати між усіма видами УППЗ і НППЗ, які надають ПОПЗ.

Роздільний облік витрат по видах УППЗ являє собою вельми складну задачу з багатьма невідомими і, як впливає зі сказаного далі, не забезпечує визначення собівартості надання УППЗ.

Загальний опис витрат на надання УППЗ

Витрати на надання УППЗ можуть бути класифіковані на **подільні** та **неподільні**.

Подільні витрати включають у себе витрати, які безпосередньо чи опосередковано пов'язані з наданням тих чи інших конкретних УППЗ:

- придбання конвертів та карток, бланкової продукції, поштових марок, продукції технологічного забезпечення;
- придбання упаковки і тари;
- утримання виробничого і адміністративно-управлінського персоналу;

- придбання і обслуговування комп'ютерів та оргтехніки у виробничих відділах;

- придбання і обслуговування АРМ і АСУ ТП;
- оплата електроенергії, послуг ЖКГ і послуг електрозв'язку;
- оброблення поштових одиниць (ПО);
- перевезення ПО;
- утримання виробничого автотранспорту;
- придбання і обслуговування засобів механізації та автоматизації виробничих процесів;
- утримання виробничих приміщень та ін.

Неподільні витрати включають у себе витрати, пов'язані з функціонуванням ПОПЗ як єдиних господарюючих об'єктів:

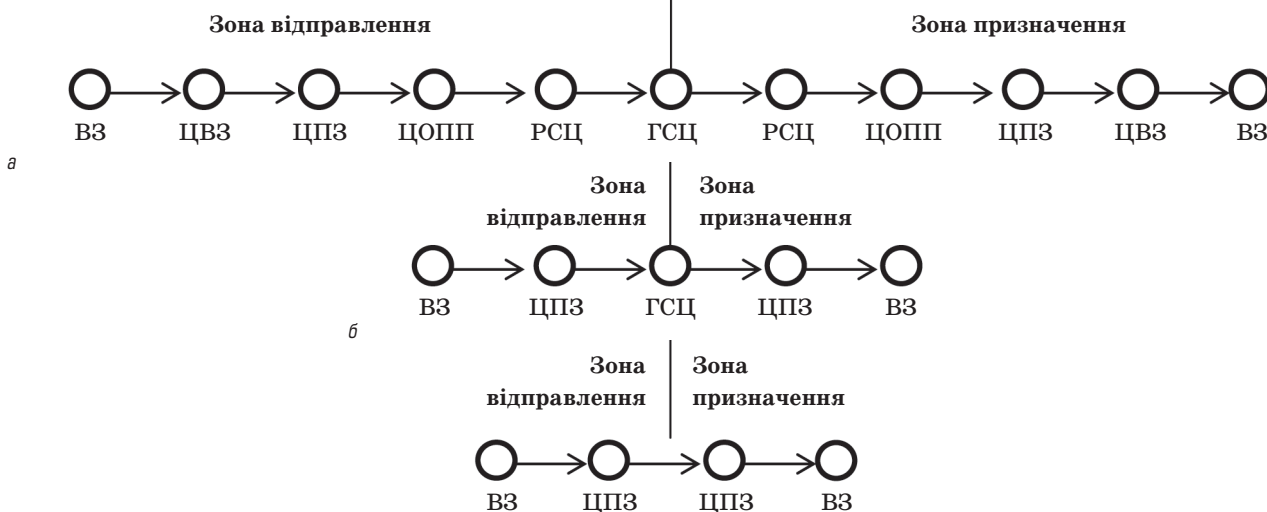
- будівництво, реконструкція та ремонт об'єктів поштового зв'язку (ОПЗ);
- облаштування територій ОПЗ;
- утримання або пайова участь в утриманні відомчих дошкільних установ;
- утримання або пайова участь в утриманні ПТУ, навчальних закладів;
- утримання або пайова участь в утриманні лабораторій, наукових закладів;
- утримання або пайова участь в утриманні музеїв, клубів, бібліотек;
- утримання або пайова участь в утриманні поліклінік, медпунктів;
- утримання і розповсюдження відомчих газет і журналів;
- утримання літніх дитячих таборів;
- утримання будинків і баз відпочинку;
- оплата послуг банків;
- оплата послуг інкасації;
- ремонт і ТО автомобілів;
- проведення Днів пошти, корпоративів, дитячих ранків, придбання подарунків;
- утримання інженерно-технічного персоналу;
- утримання допоміжного персоналу;
- утримання охорони;
- утримання кімнат для зберігання зброї;
- утримання приміщень для зберігання грошей і матеріальних цінностей;
- утримання їдалень, кафе, буфетів;
- утримання персонального автотранспорту керівників;
- придбання і обслуговування засобів механізації та автоматизації виробничих процесів;
- придбання і обслуговування комп'ютерів та оргтехніки у невиробничих відділах та ін.

© Л. О. Ящук, 2017

Вплив структури мережі поштового зв'язку і технологій пересилання ПО на собівартість надання УППЗ

Типову схему пересилання ПО в існуючій багаторівневій структурі мережі поштового зв'язку (МПЗ) Укрпошти (а), у тривірневій МПЗ, запропонованій Одеською національною академією зв'язку (ОНАЗ) ім. О. С. Попова (б), і в діючій двірневій МПЗ ФРН (в) наведено на рисунку, де використано такі позначення:

- ВЗ — відділення зв'язку;
- ЦВЗ — центральне відділення зв'язку (районне);
- ЦПЗ — центр поштового зв'язку (міжрайонний);
- ЦОПП — центр оброблення і перевезення пошти (обласний);
- РСЦ — регіональний сортувальний центр (міжобласний);
- ГСЦ — головний сортувальний центр.

Типова схема пересилання ПО в МПЗ Укрпошти

Як випливає з рисунка, в існуючій МПЗ Укрпошти ПО пересилаються між ОПЗ шести рівнів ієрархії і за умов відсутності єдиної технології пересилання ПО можуть передбачати оброблення в одному чи в кількох ОПЗ зони відправлення і в одному чи в кількох ОПЗ зони призначення, усього від 1 до 11 ОПЗ, що зумовлює можливість зміни собівартості пересилання ПО більш ніж у 10 разів. Для порівняння зазначимо, що МПЗ, запропонована ОНАЗ ім. О. С. Попова, і діюча МПЗ ФРН містять ОПЗ лише трьох або двох рівнів ієрархії.

Не дивно, що за такої різниці структур МПЗ у ФРН забезпечуються нормативні строки пересилання ПК Д + 1 із використанням для її перевезень автомобільного (до 600 км) або авіатранспорту (понад 600 км), а натомість в Україні зазначені строки становлять Д + 3 між обласними центрами, Д + 4 між районними центрами різних областей, Д + 5 між населеними пунктами різних областей.

За останній роки МПЗ Укрпошти суттєво ускладнилась:

- на доповнення до існуючих магістральних поштових маршрутів, що з'єднують обласні центри з Києвом, запроваджено магістральні поштові маршрути, що з'єднують обласні центри з містами, в яких планується розташувати РСЦ (Львів, Дніпро, Миколаїв), із відповідним зростанням протяжностей магістральних поштових маршрутів, кількості поштових автомобілів та нормативних строків пересилання ПО;
- запроваджено сотні пересувних ВЗ при тому, що їх експлуатація обходиться значно дорожче за експлуатацію стаціонарних ВЗ, що ними замінюються;

- схеми районних поштових маршрутів ЦПЗ – ВЗ – ЦПЗ замінені схемами ЦПЗ – ЦВЗ – ВЗ – ЦВЗ – ЦПЗ із відповідним зростанням їх протяжностей і кількості поштових автомобілів;
- запроваджено нові ОПЗ із невизначеними функціями (точки присутності, цехи обслуговування споживачів, центральні відділення зв'язку).

Нормативи витрат часу на виконання операцій із оброблення ПО

Передусім ідеться про складання численних нормативів витрат часу на виконання окремих, навіть досить малих (елементарних), операцій тривалістю в секунди та частки секунд, з яких складається технологічний процес надання УППЗ.

Так, на основі хронометрування рухів сортувальниць ПК складаються Нормативи витрат часу на ручне сортування ПК, в які включаються:

- відокремлення невеликої робочої пачки листів від сортувальної пачки листів, що підлягають сортуванню;
- узяття робочої пачки листів у ліву руку з утриманням пачки великим пальцем в області нижнього лівого кута;
- розпушування робочої пачки листів шляхом її струшування;
- читання поштового індексу або поштової адреси місця призначення на лицьовому боці листа;
- обмірковування або пошук за підписами клітини сортувальної шафи, в яку слід спрямувати черговий сортований лист;
- витягування верхнього листа з робочої пачки правою рукою;
- перенесення сортованого листа у визначену клітину сортувальної шафи;
- повторення наведених операцій для кожного наступного сортованого листа.

Аналогічно складаються й інші нормативи, пов'язані із сортуванням ПК: формування сортувальних пачок листів; лицьовання сортувальних пачок листів; розбирання сортувальних пачок листів за габаритами; формування постпакетів із листів, спрямованих до клітин сортувальних шаф; адресування постпакетів, сформованих із листів, спрямованих до клітин сортувальних шаф; сортування постпакетів за напрямками відправлення; формування мішків із постпакетами; адресування мішків із постпакетами.

Згідно з визначеними Нормативами розраховуються сумарні витрати часу, необхідного для здійснення технологічних процесів із надання кожної УППЗ, за якими, з урахуванням обсягу наданих послуг визначаються відповідні трудові витрати часу, на основі яких розраховується собівартість надання УППЗ.

З огляду на необхідність поділу постатейних витрат ПОПЗ на витрати, пов'язані з наданням УППЗ, та на можливість багаторазових змін собівартості надання послуг слід визнати, що робота зі складання зазначених Нормативів є марною тратою часу і грошей, оскільки ці Нормативи відбивають фактичне значення собівартості надання УППЗ не точніше, ніж значення середньої температури хворих у лікарні характеризує стан їхнього здоров'я.

Не викликає жодних сумнівів, що ПОПЗ, зацікавлені в державній компенсації своїх витрат із надання УППЗ, будуть всіляко «накручувати» свої витрати, маючи для того практично необмежені можливості. Так, досвідчена сортувальниця, досконало знаючи розташування клітин сортувальної шафи, сортує листи майже «всліпу», тоді як випускниця ПТУ змушена знаходити ці клітини за наведеними під ними назвами ОПЗ. Отже, витрати часу на виконання операцій зі спрямування листів до клітин сортувальних шаф можуть різнитися на порядок і більше. І так практично по всіх операціях. Яку ж продуктивність праці сортувальниці взяти за нормативну?

Не дивно, що за роки незалежності України Нормативи трудових витрат на ручне сортування ПК неодноразово зростали (від 2750 до 2050 од./год для загального і від 2250 до 1700 од./год для детального сортування ПК — залежно від кількості клітин сортувальної шафи) і становлять 1600 од./год незалежно від виду сортування і кількості клітин сортувальної шафи.

Таким чином, держава фактично змушена компенсувати ПОПЗ не тільки витрати, пов'язані з необгрунтованими Нормативами витрат часу на оброблення ПО, а й витрати на утримання надмірної МПЗ.

Із визначенням собівартості надання УППЗ в Укрпошті тісно пов'язано три хибні кола.

Коло 1: зростання кількості рівнів ієрархії ОПЗ — зростання кількості ОПЗ — зростання витрат на утримання ОПЗ — зростання собівартості надання УППЗ — зростання тарифів на УППЗ.

Коло 2: зростання кількості поштових маршрутів — зростання кількості поштових автомобілів — зростання вартості перевезень ПО — зростання собівартості надання УППЗ — зростання тарифів на УППЗ.

Коло 3: зростання Нормативів трудових витрат на оброблення ПО — зростання чисельності виробничого і адміністративно-управлінського персоналу — зростання фонду заробітної плати — зростання собівартості надання УППЗ — зростання тарифів на УППЗ.

Оптимізація кількості рівнів ієрархії ОПЗ; оптимізація поштових маршрутів; оптимізація Нормативів трудових витрат на оброблення ПО дозволяють розірвати ці хибні кола і тому мають виступати як основні напрямки розвитку Укрпошти на сучасному етапі.

Висновки

Для розв'язання проблеми визначення собівартості надання УППЗ доцільно запропонувати інші, більш ефективні методи, ніж роздільний облік витрат на УППЗ. До таких методів належать:

- ◆ відмова від надання УППЗ за тарифами, що регулюються державою, і перехід до їх надання за тарифами ПОПЗ з одночасним наданням найменш захищеним верствам населення адресної грошової допомоги;

- ◆ упровадження конкуренції на ринку УППЗ шляхом надання всім ОПЗ можливості здійснення УППЗ із визначенням одного або кількох ПОПЗ за результатами проведення відкритого і прозорого тендеру;

- ◆ залучення до визначення собівартості УППЗ незалежної авторитетної аудиторської компанії, бажано зарубіжної.

- ◆ укрупнення Нормативів трудових витрат на виконання операцій із надання УППЗ;

- ◆ визначення собівартості надання УППЗ у віртуальній розрахунковій оптимізованій МПЗ, наприклад у запропонованій ОНАЗ ім. О. С. Попова трирівневій МПЗ або в діючій дворівневій МПЗ ФРН;

- ◆ визначення собівартості надання УППЗ методом порівняння постатейних витрат одного (реального) оператора поштового зв'язку, що надає n послуг, і n віртуальних операторів поштового зв'язку, кожний з яких надає лише одну УППЗ, завдяки чому постатейні витрати таких віртуальних операторів поштового зв'язку автоматично збігаються з витратами на надання зазначеної УППЗ.

Рецензент: доктор техн. наук, ст. наук. співробітник **М. М. Степанов**, Державний університет телекомунікацій, Київ.

Л. Е. Ящук

ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ УНИВЕРСАЛЬНЫХ УСЛУГ ПОЧТОВОЙ СВЯЗИ

Рассмотрены проблемы применения метода раздельного учета затрат для определения себестоимости предоставления универсальных услуг почтовой связи (УУПС) назначенными операторами почтовой связи (НОПС). Показана низкая эффективность метода и предложены более эффективные методы определения себестоимости предоставления УУПС.

Ключевые слова: себестоимость; метод раздельного учета затрат; НОПС; УУПС.

L. O. Yashchuk

THE PROBLEMS OF DETERMINING THE COST OF PROVIDING UNIVERSAL POSTAL SERVICES

The problems of application of the method of separate cost accounting for determining the cost of providing universal postal services (UPS) by set postal service operator (SPSO) are considered. The low effectiveness of the method is shown, and more effective methods of determining the cost of UDS are proposed.

Keywords: cost price; separate cost accounting method; SPSO; UPS.